

meg, mint például a társadalmi kapcsolatok etnikai viszonyainak vizsgálata a történetek struktúrájában. A strukturális rend a különböző események elbeszéléseinek kapcsolataiban, valamint a történetek szinkron és diakron módon való olvashatóságában érvényesül.

Az interdiszciplináris kutatás nagyszerű példáját nyújtja a kötet azon előadása, amely egy interdiszciplináris prédikáció kereszttül fedeztet fel a mikro- és makrovilágok szintjén felismerhető értelmezési lehetőségeket. A bevezető adalékok visszavezetik az olvasót abba a korba, amikor a prédikáció íródott. A továbbiakban az olvasó már egy időutazás horizontjában értelmezi Benkő József kiemelkedő tudományos munkásságát, majd ezt követően a prédikáció interdiszciplináris komplexitását, amelynek a bemutatása beszédes példákön keresztül történik. Történelmi, nyelvészeti, botanikai és teológiai ismeretek harmonikus összefonódása figyelhető meg a prédikáció mikro- és makrovilágait átszövő interdiszciplinaritásában.

Az irodalom világába elkalauzoló előadás a mikro- és makrovilágok működését Szentkuthy Miklós prózájának a kis és nagy részegységeinek változatos olvasási és értelmezési módzataiban tárja fel. A naplók, a monumentális könyvtár és a széljegyzetek révén megjelenő sajátos világ egy meglepetésekkel teli világot jelent, a mindennapi élet részleteivel, készülő művek terveivel makro- és makrovilágokon belüli reflexiókkal.

Az interdiszciplináris konferencián elhangzott jogi előadás példákban gazdag, azonban mégis tömören

tárja elénk mondanivalóját a művészeti intézmények vezetése és a politikai beavatkozás valóságáról. A szerző úgy véli, hogy a beavatkozás mechanizmusait jogi kiskapuk teszik lehetővé. A tanulmány egy lehetséges magyarázatot is megfogalmaz a rendszerhiba marandóságára, amely ezekért a jogi kiskapukért felelős.

A kötetben megjelenő válogatás kiváló példát szolgáltat az mikro- és makrovilágok felfedezésének szerepére a jelenségek többszemponú vizsgálatában, amely révén lehetővé válik egy valóságghú, holisztikus igényű értelmezés megvalósulása. A lejegyzett előadások változatos képet nyújtanak a mikro- és makrovilágok különböző tudományágakban történő értelmezéséről. Az interdiszciplináris intenciók révén feltárulnak a történelem, irodalom, szociológia, művészet és jogtudományok eszköztárai, azok kölcsönhatásai, termékeny hasznosíthatósága a jelenségek mikro- és makro szintű megközelítésében és értelmezésében. A konferencia résztvevői abban a kedvező helyzetben voltak, hogy közvetlen tapasztalalmegosztásokban részesülhettek, aktív párbeszédnek lehettek a résztvevői. A kötet olvasói, még ha nem is vettek részt hasonló jellegű véleménycserén, a konferencia kötetben közzétett szövegeinek köszönhetően, a tanulmányok közötti párhuzamok felismerése révén, betekintve a mikro- és makrovilágok többszintű megközelítéseibe nagyon értékes interdiszciplináris tapasztalattal gazdagodhatnak.

Péter János

Az értelmes élet alappillérei

Többlet. Különkiadvány. Logoterápia és egzisztenciaanalízis. Szerk. Sárkány Péter, Vik János. Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesület, Logoterápia Alapítvány, Kvár – Bp. 2018. 213 old.

Az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság, a kolozsvári székhelyű Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesület és a Budapesten létrehozott Logoterápia Alapítvány közös évkönyvének tekinthető a Sárkány Péter és Vik János által szerkesztett lapszám. *A Logoterápia és egzisztenciaanalízis*

4. alkalommal jelent meg 2018-ban a *Többlet X.* évfolyamának különkiadványaként. A szövegeket a már megszokott rovatokba sorolták, rövid angol nyelvű kivonatok követik a magyar és német nyelvű írásokat.

A *Tanulmányok és előadások* rovatban Schaffhauser Franz elsőként Pető András szellemi

pályáivét tárja elénk, majd logopedagógiai írása olvasható. Vik János a frankli logoterápia és egzisztenciaanalízis kontextusában egy műveltségelméleti víziót rajzol meg, Zsók Ottó az alapszükségletek és az értelembeteljesülés összefüggéseire világít rá, Kántor Viola pedig Marosvásárhelyen végzett kutatásainak eredményeit teszi közzé arról, hogy az élet fordulópontjaiban erőforrásnak bizonyul a hit. A *Forrás* rovatban Viktor E. Frankl négy szövege olvasható, a *Műhelyben* Sárkány Péter E. Fink játékértelmezéseit taglalja, a *Párbeszéd* rovat pedig Elisabeth Lukast hozza közel.

A kiadvány összes írása – nemcsak Vik János műveltségelméleti víziója – motivál, irányt mutat, mozgásba hoz. Bárhol nyitja ki a kötetet a tisztelt olvasó, bármelyik szerzőt választja, elkerülhetetlen lesz a rácsodálkozás, a tudatosítás, az önmagára való reflektálás. Ez a bő kétszáz oldal képes pozitív változásokat előidézni akkor is, ha valaki csak önmaga kíváncsiságát akarta csillapítani, és akkor is, ha pedagógusként vagy segítő szakemberként merít belőle, vagy éppen kutatásai érdekében nyúlt hozzá.

Schaffhauser Franz első tanulmányának legnagyobb erénye az az átfogó tudás, amit Pethő Andrásról összegyűjtött, de írása nem pusztán információhalmaz, és jóval több egy méltatásnál. Megismerhetjük belőle Pethő életközegét, szellemi pályáivének végigkövetésével pedig feltárul életműve, az a sajátos pethői filozófia és attitűd, mellyel megteremtette a magyar gyógypedagógia világszerte elismert módszerét, kidolgozta sziporkázóan ötletgazdag nevelő-fejlesztő gyakorlatait. Schaffhauser megállapítja, hogy Pethő minden megnyilatkozásában a kiválóságra törekedett, és ugyanilyen minőségre, tökéletességre irányultsággal próbálja ő is töredékekből összerakni Pethő elméleteit, nemcsak publikációkból és kéziratokból, hanem oktatási segédletektől a cetlikig minden fellelhető írásból. Nemcsak Pethő András személye, önzetlen odaadása – ahogy életének értelmét a mások megsegítésében, a társadalom jobbá tételében látta – indokolja, hogy ez a tanulmány belekerült a *Logoterápia és egzisztenciaanalízis* kiadványba, hanem holisztikus szemlélete és az a tény, ahogy az embert háromdimenziós létezőként határozta meg, mint testi-lelki-szemleli komplexitást.

Saját konduktív pedagógiáját is arra építette, hogy: „az emberi test a szellem, a lélek révén befolyásolható, gyógyítható/fejleszhető”.

Vik János a három bécsi pszichoterápiás iskola különböző motivációs elméleteitől indulva, az értelem akarását és a műveltség akarását bizonyítva vezet el a frankli logoterápia és egzisztenciaanalízis legfőbb küldetéséhez, a személyes feladatok tudatosításának fontosságához és ahhoz, hogy a konkrét életértelem kereséséről az egyén soha, semmilyen körülmények között nem mondhat le, mivel ennek beteljesítése értelemmel telivé teszi életét. Ez jólétének és boldogságának záloga. Azt pedig, hogy a kívülről érkező „felszólítás” hogyan hozható összhangba a személyes mintával, hogy hogyan valósul meg az értelemmegvalósítás, illetve a műveltség folyamata és dinamikája, Vik János Karlheinz Biller szinuszgörbéjével teszi nyilvánvalóvá, mely rávilágít „az egyén és a világ hálózatban történő összekapcsolódására” is.

Schaffhauser Franz a rá jellemző széles látókörrel és igényességgel tárja elénk a szakirodalmat második tanulmányában is, annak érdekében, hogy a lehető legtöbb pillérrel támassza alá, alapozza meg azt a nevelésfilozófiát, mely logopedagógia néven vált ismertté. Az utolsó száz év döbbenetes eseményeit felsorolva kíméletlen őszinteséggel kérdezi: „lehet-e nevelni” ezek után? A gondolatszálak sodronnyá vastagodnak, miközben tudatosítja, hogy a nevelésről nem mondhatunk le, mikéntjét tekintve pedig érdemes a korszellemmel is szembemenni, mert a személy és minden érték, amit önmaga lényegéből megjelenít, nevelés és önnevelés, képzés és önképzés által válik azzá, ami. A nevelő különböző módszerkombinációk során, „lélektől lélekig ívelő” hatásokat alkalmaz, közreműködik a gyermek mint személy értékének és méltóságának kiérlelésében, szabadságának és felelősségének tudatosításában, erkölcsiségének kifejlődésében. Az önnevelés során a felnövekvők lelkiismeretének a finomítása a legfontosabb. Schaffhauser szerint az erkölcsileg értékes, történelmileg-kulturálisan értékekké nemesült tulajdonságok, mint a tisztesség, a jóakarát, a jó szándék, az igazságosság, az együttérzés, a

segítőkészség, a tisztelet, az alázat és hasonlók, ma is jól szolgálják a felnövekvők nemes jellemmé formálódását. „A sikerülő, értelmesen kiteljesedő élet alakításához” legfontosabbnak látja a reménykompetenciának a fejlődését, ami „csakis értékközvetítés és jellemformálás révén bontakozik ki és erősödik meg a felnövekvő ember személyiségében”, ezért a legtöbb, amit a pedagógus tehet, ha példászerűen él, és „neveltei elé tárja az értelmes életét!”

Zsók Ottó az alapszükségletek és az értelembeteljesülés közötti összefüggéseket tárja fel írásában. Fenomenológiai vizsgálódásában az embereket összekötő, általánosan jellemző szükségleteket fiziológiai (élelem, levegő, alvás, mozgás stb.) és humán (közelség, biztonság, védelem, tisztelet, kapcsolat, szeretet stb.) kategóriákba sorolja. A pszichológiai egészséges fejlődés alapfeltétele az alapszükségletek kielégítő beteljesülése. Az anya és gyereke közötti viszony jelentőségét példákkal támasztja alá. Viktor Frankl boldog, szeretetteli, védelmező környezetben nőtt fel. Ezzel szemben Johanna Haarer 1934-ben írt könyvében 2-4 millió anyát tanított arra, hogy kemények, távolságtartók legyenek gyermekükkel, hogy az etetésen és fürdetésen kívül ne vegyék kézbe, hagyják őket sírni, kerüljék a szemkontaktust, ne simogassák, ne szeretgessék őket. Ezzel egy félősbizonytalan társadalom felnövekedéséhez járult hozzá, akik kitűnő anyagai voltak a nemzetiszocialista mozgalomnak, már gyerekként könnyen tudták őket ideológiákkal irányítani. Nem az a kérdés, hogy szükségletet elégítünk ki, vagy az értelmet teljesítem be, hanem ezt is, azt is kell – állapítja meg Zsók –, az értelemmegvalósítás és a szükségletek kielégítése nem mond ellent. Az értelem és öröm megvalósítása érdekében pedig el kell fogadnunk a sorsot, és ki kell használni az adódó lehetőségeket. Ezt példázza Frankl élete is, és folytonos igenje az életre.

Kántor Viola egy konkrét kutatását tette közzé, melyet a Diakónia Keresztyén Alapítvány Marosvásárhelyi Fiókszervezetének idős gondozottjai körében végzett 2018-ban. Ebben elsősorban a nehéz élethelyzetek és a hit viszonyát vizsgálta, arra volt kíváncsi, hogy befolyásolja-e a hit az élet során bekövetkező különböző krízishelyzetek alakulását. Másodsorban

az életvégi megelégedettség és a vallásos hit összefüggéseit vizsgálta, ugyanakkor arra is kereste a választ, hogy mennyire szólítja meg az időseket az egyház. Az élet értelmének időskori kutatásából kiderült, hogy a hit valóban erőforrás az élet fordulópontjaiban, és az idős korosztály számára rendkívül fontos az egyház intézménye.

A *Forrás* rovatban Viktor E. Frankl négy szövegének örülhetnek az olvasók, melyek mostanig nem vagy csak részben voltak hozzáférhetőek magyar nyelven. *Az ember az értelem keresése közben*, amely bővített változata *A XIV. Nemzetközi Filozófiai Kongresszuson* (Bécs 1971. 17–18.) mondott beszédének; *A lélekorvosi gondolkodás tévítjai* – egy 1960-ban írt tanulmány; *Szerelem és szex*, amelyből néhány bekezdés már megjelent magyarul Viktor E. Frankl *Az ember az értelemre irányuló kérdéssel szemben* című, 1996-os könyvében; valamint *Érvek a tragikus optimizmus mellett*, amely egy, Regensburgban a 3. *Logoterápiai Világkongresszuson* (1983. június 16–19.) elhangzott ünnepi előadás. Négy cím, de sokkal több, mint négy téma a logoterápia és egzisztenciafilozófia területéről, az emberről, a világról, Viktor E. Frankl kíméletlenül őszinte stílusában. A nagy hatású szövegeket Bruncsák István fordította és Kalocsai-Varga Éva lektorálta.

Sárkány Péter a *Műhelyben* a játékkértelmezéseket elemzi Eugen Fink filozófiájából. A játék fogalmából induló tanulmányában a különböző értelmezési dimenziók szétválasztásáig jut el. Fink szerint a játék és a filozófia egymás ellentéteinek tűnnek, mert míg a játékos szórakozik, kikapcsolódik, örömtelen mozog a lét és látszat labirintusában, addig a filozófia feltárni akar, az ész fényénél ki akarja szakítani a dolgokat az elrejtettségükből. Fink munkásságából a játék fogalmának öt dimenzióját részletezi Sárkány. A hétköznapi értelmezés szerint a játékot bagatellizáljuk, mely komolytalan, a felüldülés és a szórakozás része, és többnyire a gyermekkorhoz kapcsolódik. A fenomenológiai értelmezés a mindenki által hozzáférhető tapasztalatok vonásait összegzi: a játékkörömet, a játékkértelmet, a játékközösséget, a játékszabályt, a játékeszközöket, a betöltött szerepet és a játékvilágot. Az antropológiai értelmezés kiemeli Finknek a sajátos nézőpontját, mely szerint a játék

az emberi ittlét öt alapvető fenomenje (a halál, a munka, az uralom, a szeretet-szerelem és a játék) közé tartozik. A kozmológiai értelmezésből kiderül, hogy a játék igenis méltó témája a filozófiának, mert „a játék semmi máséhoz nem hasonlító módon tárja fel az ember és a világ viszonyát”. Fink a játék felől értelmezi és osztályozza az ember „világhelyét”. A nevelésfilozófiai értelmezés egyértelmű megállapítása, hogy „a játék és a nevelés kérdésköre összeér”, a képzést és eszményképzést Fink olyan mozgásként értelmezi, amelyet a játék kozmológiai értelmezésének bevonásával lehet megérteni. Sárkány Péter összefoglalójában Fink elévülhetetlen érdemei közé sorolja többretegű játékértelmezéseit, melyek közül a spekulatív filozófia hagyományát újjáélesztő kozmológiai értelmezést emeli ki.

A kötet végén Elisabeth Lukast ismerhetjük meg még jobban. Kalocsai Varga Éva, aki mérhetetlenül sokat tesz az egzisztenciaanalízis és logoterápia népszerűsítéséért, egy rendkívül tartalmas interjút készített Viktor E. Frankl tanítványával, módszerének továbbfejlesztőjével, aki több mint ötven egyetemen tartott előadásokat, és publikációit tizenhét nyelvre fordították le. Mi éppen Kalocsai Varga Évának köszönhetjük, hogy Elisabeth Lukas több könyve magyarul is

olvasható; az alázatosan feltett, alapos háttérismertekből megformált kérdéseire adott válaszokból egy összefoglaló bontakozik ki. A beszélgetést nemcsak a könyvekben leírt, azokból felsejülő információkra alapozza, hanem nagyfokú tájékozottságára, téma iránti elköteleződésére is fény derül, amikor például a logoterápia soron következő világkongresszusát hozza szóba. Kalocsai méltó beszélgetőtársa Lukasnak, az olvasó előtt pedig összefüggéseiben tárul fel Lukas munkássága a kezdetektől az interjú elkészítéséig, felszínre jutnak a logoterápia leglényegesebb elemei, az irányzat napjaink égető problémáira adott válaszai. Lukas a logoterápia kvintesszenciáját fogalmazza meg, és még ilyen szűk keretek között is tud útravalót adni az értelmes élet megéléséhez.

A *Többllet* 2018-as *Logoterápia és egzisztenciaanalízis* lapszáma valóban képes többletet nyújtani a téma iránt érdeklődők számára. Nemcsak Viktor E. Frankl máshol nem hozzáférhető szövegei, hanem a tanulmányok és beszélgetések is értékessé teszik a kiadványt, amit haszonnal lapozhatnak a szakmabeliek és kíváncsiskodók egyaránt. Ez egy olyan évkönyv, ami nem évül el!

Vincze Csilla

A menekültválság biopolitikai és morálfilozófiai megvilágításban

*Menekültválság transzkulturális megközelítésben. Szerk. Lurcza Zsuzsanna
Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kvár 2020. 150. old.*

A *Menekültválság transzkulturális megközelítésben* c. kötet egyaránt tartalmazza külföldi szerzőknek a hontalanságról, az üldöztetésről és a biohatalom különböző megnyilvánulási formáiról írt műveinek fordításait és hazai szakértőknek a menekültkérdés morálfilozófiai és diskurzuselemzési vonatkozásairól szóló tanulmányait. A kötet írásai három tematikus csoportra oszlanak: az első tömb a hazátlanság és a biopolitika kérdéseit taglalja, a

második a menekültválság morálfilozófiai vetületeit, a harmadik pedig a menekültkérdés magyarországi aktuálpolitikai vonatkozásait.

Burkhard Liebsch *Hazát a hazátlanoknak? Politikai megfontolások az elhagyatottság irodalmához* c. írása a politikai hontalanság kérdéskörét járja körül, kiemelt figyelmet szentelve a téma szépirodalmi vonatkozásainak. Liebsch értelmezésében a politikai haza és az otthonosság megteremtése